

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 659 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish"	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan	105
To'irova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi	120
Akbarov Nodir, Ibodullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li	
Improving payment services practices in commercial banks: strategies for efficiency and security.....	138
Mamayusuf Abdusamatov	
Jahon moliya tizimi: asosiy tendensiyalar va rivojlanishning innovasion yo'nalishlari	143
Ataniyazov Jasurbek Xamidovich	
Повышение конкурентоспособности экологического туризма Узбекистана путём развития всесезонных горных туристических центров.....	150
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar tashqi iqtisodiy faoliyatida valyuta operatsiyalarini takomillashtirish	157
Safarov Alisher Ibrohim o'g'li	

Oliy ta'lim tizimini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida baholashning kompleks metodologiyasi.....	163
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
Ko'chmas mulkni boshqarish samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari	167
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
Xizmatlar sohasini rivojlantirishda kichik biznesning ahamiyati va uning innovatsion rivojlantirishdagi muhim xususiyatlari	173
Ulasova Oygul Baxtiyorovna	
Результаты долгосрочного прогнозирования и стратегического анализа эффективной организации современного управления жилищным фондом.....	178
Бердиева Дилфуза Ахатовна	
Improving long-term assets accounting and auditing	184
Gulboy Yusupov	
Davlat budjeti va xususiy sektor ishtirokida oliy ta'limni moliyalashtirishning optimal modeli.....	189
Bozorov Alisher Ro'zimurodovich	
Xufyona iqtisodiyotni qisqartirishda soliq islohotlari va raqamli texnologiyalar: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondashuvlar.....	193
Choriev Makhmayokub, Karimov Mamurbek, Xamrayev Olimjon, Urazov Mansur	
Bank aksiyalarining bozordagi narx dinamikasi va unga ta'sir etuvchi omillar	200
Nomozov Samandar Shuxrat o'g'li	
Sanoatda rivojlanish kafolati: moliyaviy boshqaruvni raqamli transformatsiya orqali avtomatlashtirish.....	206
To'qlijev Abdirauf Bahodir o'g'li	
Inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat farovonligi, aholi daromadlariga ta'siri.....	214
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Анализ конкурентной среды: методология, примеры и этапы процесса.....	219
Садикова Раъно Абдуллаевна	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarning nazariy asoslari va ular bilan ishlash mexanizmining zaruriyati	225
Salixova G.J	
Iqtisodiyotda energiya xavfsizligiga erishishning xorij tajribasi.....	230
Samandarov Og'abek Alisher o'g'li	
Measuring methodologies of influence of the esg factors	235
Tolipova Feruza Alisherovna	
Совершенствование налогового администрирования в условиях экологически устойчивого развития.....	240
Омонов Отажон Журакулович	
Moliyaviy vositalar asosida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish	249
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Методологические аспекты внедрения управленческого учета в университетах Узбекистана.....	253
Каршиева Мохинур Олим кизи	
Budjet tashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish (tibbiyot muassasalari misolida)	257
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
Умные города как фактор экономического развития.....	261
Нозима Кахрамоновна Хакбердиева	
Перспективы зеленого фактора экономического роста в Республики Узбекистан.....	266
Исламова Насиба Улугбек кизи, Абдурашидов Отабек Улугбекович, Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
Qurilish korxonalarida sifat menejmentini joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish	270
Ergashev O'tkir, Saidov Mash'al Samadovich	
Xorazm viloyatida eksportni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlar va ularni baholash.....	275
Fozil Xolmurotov	
Maishiy xizmatlar sohasini davlat tomonidan tartibga solishning nazariy jihatlar.....	282
Quliyev Begimqul Melikovich	

O'zbekiston hududlarida chakana kreditlashning o'sishi.....	289
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Empowering uzbekistan's grain enterprises: innovative strategies for sustainable growth and operational efficiency.....	292
Kurbanova Dildora Abdurakhmanovna	
Kapital investitsiyalarga doir axborotlarni xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda aks ettirish uslubiyatini takomillashtirish	298
Boronov Bobur Farxodovich, Muxammadiev Zarrux Umarovich	
To'qimachilik korxonalarining yashil iqtisodiyotga o'tishi va yengil sanoat korxonalarini muqobil energiyadan samarali foydalanish yo'llari	303
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna, Jalolova Aziza Jalol qizi	
Research on the effects of interest rate, inflation rate and gross domestic product (GDP) on the level of foreign direct investment (FDI) inflows (evidence from Uzbekistan).....	307
Azimov Shakhzod	
Organik mahsulotlar eksportini rag'batlantirishda maqsadli bozorlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalari.....	314
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Korxona iqtisodini barqarorligini ta'minlash masalalari.....	319
Abdullayev Maqsud Abdumaxmudovich	
Внедрение инновационных методов управления человеческих ресурсов в строительных компаниях.....	323
Джураева Гузаль Шавкатовна	
Sug'urta zararlarini baholashda sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	328
Shoraximova Zilola Nasirdjonovna	
O'zbekiston Respublikasi mahalliy budjet tizimini moliyalashtirish masalalari	332
Qo'ldoshev Diyor O'rol o'g'li	
Raqamli texnologiyalar asosida raqamli ekotizimlar va ularning biznes-jarayonlarga ta'sirini aniqlashga ilmiy qarashlar tahlili	336
Suvanova Dilnoza Dilmurod qizi	
Innovatsion salohiyatni oshirish asosida qurilish materiallari sanoati korxonalarining boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish	342
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna	
Aholi turmush darajasini dinamik kontekstli normallashtirish va moslashuvchan vaznlar usuli orqali baholash	352
Xolto'rayev Islom Ilhomovich, Ollokulova Feruza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida xufiyona iqtisodiyotini qisqartirish va mamlakat rivojlanishiga uning ta'siri.....	358
Baxtiyorov Sherali Muzaffarovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini aholi tomonidan xarid qilish va kompensatsiya ajratish jarayonlarini raqamlashtirish hamda tizimlar integratsiyasi istiqbollari.....	362
Ochilov Abdujabbor Akramovich	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishda chet el tajribasining afzalliklari.....	369
Raxmatullayeva Shaxnoza Xamidovna, Akbarova Iroda Samatovna	
Qurilishda loyiha boshqaruvi konsepsiyasining mazmuni	375
Pulatov Shaxron Axmedovich	
Loyiha budjeti va uning ijrosini ta'minlash masalalari.....	379
Murodova Mohigul Chori qizi, Xamidov Odil Davurovich	
Qishloq xo'jaligidagi chorvachilik tarmog'ining iqtisodiy faoliyatini o'rta muddatli statistik prognozlarini tuzish (Andijon viloyati misolida).....	390
Iskandarov Davlatbek Xursanbekovich, Urishev Baxtiyor Abdusamatovich, Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini baholash va rivojlantirish yo'llari.....	397
Qurbonov Tolmasjon Namoz o'g'li, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li, Holmirzayeva Gulruh Akbarovna	
Fond bozorida kompaniyaning investitsion jozibadorligini baholash uslubiyoti	403
Yulduz Usmanova	
Jahon bozoriga kirishda elektron bozorlarning ahamiyati	411
Hamroyeva Umda	

Comparative statistical analysis of foreign trade indicators of the Republic of Uzbekistan	415
Abdualilova Bibisora Bakhodir kizi	
Yaxshi korporativ boshqaruv orqali aksiyadorlik jamiyatlarining kapital qiymatini oshirish: metodologik yondashuv.....	423
Urinov Bobur Nasilloevich	
JAS – barqaror qishloq xo'jaligini rivojlantirishning yapon modeli vositasi	423
Baynazarov Elmurod Erkinovich	
Xususiy banklarning depozit operatsiyalarini mustahkamlash yo'llari	435
Olimov Abror Axadjon o'g'li	
The impact of digital financial technologies on the financial system.....	439
Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li, Pardayev Olim Mamayunosovich	
Korxona eksport salohiyatini oshirishning "yashil" marketing mexanizmi	443
To'rayev Shohrux Halimovich	
O'zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishda turistik oqim mavsumiyligini boshqarish yo'llari	448
Fayazov Muxiddin Sobirovich	
Sanoat korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish bo'yicha xalqaro tendensiyalar	453
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Ayollar tadbirkorligining tarixi: O'zbekiston va dunyo bo'yicha rivojlanishi.....	459
Burxanova Sabo Tulanovna	
Qimmatli qog'ozlar bozorida investorlar risklarini pasaytirishni takomillashtirish yo'llari.....	466
Xalilov Umid Ishtemirovich	
Korxona moliyaviy ko'rsatkichlari tahliliga fundamental yondashuv.....	470
Dilshodjon O'rinov, Sanobar Ismoilova	
Iqtisodiy o'zgarishlar davrida korxonalar moliyaviy barqarorligining ta'minlanishi omil va mezonlari	475
Xolbekova Dilobarxon Rasuljon qizi	
Cash accounting as a tool of financial discipline and transparency in the public sector	481
Marqaboyev Sardorbek Abdusalomovich, Annayev Abdurasul Abdurashidovich	
Пути совершенствования практике финансирования социального предпринимательства.....	486
И.Ж.Исаков	
O'zbekistonda an'anaviy resurslar va qayta ishlanadigan energiya manbalarini rivojlantirish imkoniyatlaridan unumli foydalanish	490
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich, Kaxramanova Sevdal Shamsiddin qizi	
Ijtimoiy salohiyat – hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishning boshqaruv obyekti sifatida.....	497
Erkayeva Gulbahor Panjiyevna, Zoirov G'olibjon Toshtemir o'g'li	
Xorazm oziq-ovqat bozorida mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirishda marketing faoliyatlarini baholash usullari	503
Abdikarimova Zilola Baxramovna	
Переход к зелёной энергетике узбекистана как возможность достижения устойчивого экономического роста	508
Бай Жин Хуан (Bai Jin xuan)	
Изучение условий финансирования проектов международными банками развития	513
Жалилова Барнохон Суръатжонова	
O'zbekiston respublikasi budget jarayonida budgetlarning ochiqqligi va jamoatchilik ishtirokini oshirish.....	517
Shodmonqulov Temurbek Ulug'bek o'g'li	
Chiqib ketayotgan aktivlarni hisobga olish va baholash masalalari	522
Kuziyeva Dinora Bahodirovna	
Asosiy kapitalga investitsiyalarning iqtisodiy o'sishga ta'siri.....	528
Qo'shbaqov Aybek Shovqiyevich	
Changes in employee benefits and human resource management in accounting system of the Republic of Uzbekistan	535
Ravshanbekov Lazizbek Tolibjon o'g'li, Toshpulatova Munisabonu	

Iqtisodiyot tarmoqlarida suv iste'molini boshqaruvining raqamlashtirish tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish istiqbollari.....	541
Karimov Anvarjon Muqumjonovich	
Теоретические аспекты налогообложения доходов физических лиц на основе всеобщего декларирования	547
Усманова Мухлиса Сагдуллаевна	
Bank tizimini raqamlashtirish va uning bank barqarorligiga ta'siri.....	555
Sayfullayev Jamshidjon Xabibjanovich	
Kambag'allikni qisqartirish va aholi bandligini ta'minlashda tadbirkorlik faoliyatining o'rni	560
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
Innovatsion korxonalarda xarajatlar hisobining zamonaviy usullari	565
Turayev Og'abek Kaxramonovich, Ochilov Shavkat Toshmamatovich	
Дополнительные услуги в индустрии гостеприимства как эффективный инструмент продвижения бренда предприятия	570
А.И. Лесников, Д.В. Мамаева	
Преимущества и вызовы перехода на зелёную экономику	580
Умарова Гузал Гайратовна, Лапасова Камола Фарход кизи	
Yashil iqtisodiyot sharoitida hududlarda ishlab chiqarish korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish	586
Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li, Djurayeva Maxliyoxon Xayrullayevna	
Yashil iqtisodiy o'sishni ta'minlashda bevosita soliqlar rolini oshirish masalalari	591
Abdullayev Dilmurod Aliyar o'g'li	
The main directions for improving innovative activities in agriculture	598
Aytmuratova Miyrigul Zhalgasovna	
Klaster tizimi orqali O'zbekistonda qishloq xo'jaligining iqtisodiy o'sishi	605
Xaydarov Sardor Komil o'g'li	
Inklyuziv ta'lim: adolatli va teng jamiyat sari	610
Muxamedjanova Dilshodxon Muzaffarovna	
Yashil iqtisodiyot: muammo va yechimlar	615
Boymatov Xoliyor Qurbonovich	
Issues of using foreign loans in the development of the transport system in the Republic of Uzbekistan	621
Alimov Ilhomjon Ikromovich	
Проблемы и резервы развития пищевой промышленности в экспортном направлении.....	628
Ўролова Севара Бехзод кизи	
Оценка степени риска инновационной деятельности	634
Алиева Эльнара Аметовна	
Yashil innovatsiyalar, ularning turlari va omillari.....	638
Maxkamova Sayyora Shokirovna	
Qishloq xo'jaligida transport tizimidan samarali foydalanishning nazariy asoslari.....	641
Turdiyeva Irodaxon Ismoil qizi	
Soliq ma'murchiligida nazorat funksiyasi va unda kameral soliq tekshiruvi hamda takomillashtirish yo'llari.....	648
Hujamuradov Abrorbek Ro'zimurat o'g'li	
Sanoat korxonalarida xarajatlarni mahsulot tannarxiga taqsimlash metodologiyasini takomillashtirish istiqbollari	653
Safarov Javohir Ismoilovich	

KLASTER TIZIMI ORQALI O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGINING IQTISODIY O'SISHI

Xaydarov Sardor Komil o'g'li

Toshkent davlat agrar universiteti mustaqil izlanuvchisi

ORCID: 0009-0008-8227-0464

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistondagi agroklastlarlar tizimining iqtisodiy va moliyaviy samaradorligini baholash va ularga ta'sir etuvchi omillarni aniqlashga alohida e'tibor qaratilgan. Agroklastlarlarning milliy iqtisodiyotdagi ahamiyati, ularning innovatsion va raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali samaradorlikni oshirishga qaratilgan tadqiqotlar o'tkazilgan. Mavjud muammolar tahlil qilinib, agroklastlarlarning samaradorligini oshirish va ularning moliyaviy-iqtisodiy holatini yaxshilashga doir xulosa va takliflar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: Agroklastlar, iqtisodiy samaradorlik, moliyaviy tahlil, innovatsion texnologiyalar, raqamli iqtisodiyot, agrosanoat.

Abstract: This article pays special attention to the assessment of the economic and financial efficiency of the agro-clusters system in Uzbekistan, as well as to the identification of factors influencing their activities. Research has been conducted on the importance of agroclusters for the national economy, as well as on increasing their efficiency through the introduction of innovative and digital technologies. Existing problems have been analyzed, conclusions and proposals have been formulated to improve the efficiency of agroclusters and their financial and economic status.

Key words: Agrocluster, economic efficiency, financial analysis, innovative technologies, digital economy, agro-industry.

Аннотация: В данной статье особое внимание уделено оценке экономической и финансовой эффективности системы агрокластеров в Узбекистане, а также выявлению факторов, влияющих на их деятельность. Проведены исследования по значению агрокластеров для национальной экономики, а также по повышению их эффективности за счет внедрения инновационных и цифровых технологий. Анализируются существующие проблемы, сформулированы выводы и предложения по улучшению эффективности агрокластеров и их финансово-экономического состояния.

Ключевые слова: Агрокластер, экономическая эффективность, финансовый анализ, инновационные технологии, цифровая экономика, агропромышленность.

KIRISH

So'nggi yillarda mamlakatimizda iqtisodiyotni jadal rivojlantirish, ishlab chiqarishda yuqori iqtisodiy samaradorlikka erishish, qo'shilgan qiymat zanjirining barcha bo'g'inlarini birlashtirish maqsadida klasterlar faoliyatiga keng yo'l ochildi. Fermerlar, qayta ishlash korxonalari va eksportyorlarni yagona maqsad atrofida birlashtirgan bunday klasterlar – bugungi kun agrosanoat siyosatida muhim o'rin tutayotgan, zamonaviy talablarga javob beradigan innovatsion tizim sifatida namoyon bo'lmoqda.

Klasterlar – bu o'zaro bog'liq korxonalar, ta'lim va ilmiy muassasalar, logistika hamda xizmat ko'rsatish tuzilmalari faoliyatini birlashtiruvchi, hududiy-tashkiliy negizga ega bo'lgan tizim bo'lib, ular xomashyo yetishtirishdan tortib, tayyor mahsulotni bozorga chiqarishgacha bo'lgan jarayonlarni qamrab oladi. Bu, o'z navbatida, qishloq xo'jaligi sohasidagi barcha bo'g'inlar o'rtasida uzviy aloqalarni shakllantiradi, samaradorlikni oshiradi va barqaror rivojlanishni ta'minlaydi.

Shu boisdan, 2017-yildan boshlab mamlakatimizda qishloq xo'jaligida klaster tizimi joriy etilib, ushbu tizim xomashyoni yetishtirishdan tortib, uni qayta ishlash va tayyor mahsulotni ichki hamda tashqi bozorga chiqarishgacha bo'lgan bosqichlarni o'z ichiga olgan uzviy ishlash mexanizmi sifatida faoliyat yuritmoqda.

Bugungi kunda nafaqat qishloq xo'jaligida, balki turizm, ta'lim, tibbiyot, yuqori texnologiyalar va dori-darmon ishlab chiqarish kabi sohalarida ham klaster tizimi samarali natijalar berayotgani kuzatilmoqda.

Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev tomonidan bu tizimning afzalliklari ko'p bor ta'kidlangan bo'lib, u ichki bozorni barqaror ta'minlash, yangi ish o'rinlari yaratish, iqtisodiy samaradorlikni oshirish hamda eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirishda muhim o'rin tutayotgani qayd etilgan. Ayniqsa, eksport hajmini oshirish maqsadida yangi bozorlarni izlab topish, xalqaro talabni muntazam o'rganish va ularga mos ravishda mahsulotlar ishlab chiqarish klaster tizimi samaradorligining asosiy sharti sifatida belgilanmoqda.

Ayni paytda, O'zbekistonda agroklastlarlarni tashkil etish va rivojlantirish jarayonlari mamlakat qishloq xo'jaligi va umumiy iqtisodiy taraqqiyotida muhim o'rin tutayotgani ham tahlillar orqali tasdiqlandi. Zamonaviy

raqamli iqtisodiyot sharoitida agroklasterning moliyaviy-iqtisodiy holatini baholash, ularning samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va ushbu omillarni ilmiy asosda boshqarish dolzarb vazifalardan sanaladi.

. Shu bois, agroklasterning faoliyatida ilmiy asoslangan, zamonaviy innovatsion yondashuvlarga tayanadigan, hududiy xususiyatlarni hisobga olgan kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish zarurati tug'ilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Shuni alohida ta'kidlab o'tish kerakki, klasterlar haqidagi nazariy qarashlar ilk bor XIX asrda nemis iqtisodchilari – logan Genrix fon Tyunen[11], V. Launxard[12] va A.Veber[13]lar tomonidan ilgari surilgan. Ular ishlab chiqarishning hududiy joylashuvi va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi bog'liqlikni ilmiy asosda izohlab, klasterlarning dastlabki nazariy poydevorini qo'ygan edilar.

Buyuk iqtisodchi Alfred Marshall o'zining mashhur "Iqtisodiyot prinsiplari" [1] nomli asarida klaster tushunchasini ilmiy mustahkam asosda yoritib, uning mohiyatini chuqur tahlil qilgan. U, xususan, shahar aglomeratsiyasi va sanoat hududlarining shakllanishida ishlab chiqarishning lokalizatsiya qilinishi muhim omil ekanligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, korxonalarning bir hududda joylashishi o'zaro hamkorlik va sog'lom raqobat muhitini yuzaga keltirib, ishlab chiqarish samaradorligini sezilarli oshiradi. Mazkur nazariy yondashuv keyingi tadqiqotchilar tomonidan yanada rivojlantirildi. Masalan, Skoch Aleksandr[14] o'z ishlarida Marshall tomonidan asoslangan klasterlashuv g'oyalarini amaliyotga joriy etish imkoniyatlarini o'rganib, turli sohalarida klaster modellarini qo'llash bo'yicha samarali loyihalar ishlab chiqdi. U klasterlarning amaliy mexanizmi, ishtirokchilar o'rtasidagi hamkorlik aloqalari va uning iqtisodiy foydasini ko'rsatib berdi. Shu bilan birga, A.I.Barabolina[15] o'z ilmiy izlanishlarida klasterning evolyutsion rivojlanish bosqichlarini aniqlab, uning shakllanishidan tortib barqaror iqtisodiy tizim sifatida faoliyat yuritishigacha bo'lgan jarayonni ilmiy asosda yoritib berdi. Ushbu qarashlar klasterlashuv jarayonining nazariy va amaliy jihatlarini to'liq qamrab olib, uning samarali boshqaruvi uchun mustahkam ilmiy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Yana shuni alohida ta'kidlab o'tish kerakki, Garvard Biznes Maktabining biznes boshqaruvi kafedrasini professori, iqtisodiy raqobatni o'rganish sohasida, jumladan, xalqaro bozorlardagi raqobat, mamlakatlar va mintaqalar o'rtasidagi raqobat masalalari bo'yicha yetuk mutaxassis sifatida tan olingan amerikalik iqtisodchi olim - Maykl Porterni klaster nazariyasiga yangi nafas bag'ishlagan olimlardan biri deyish mumkin.

U o'zining "Millatlar raqobatbardoshligi" [16] asarida klasterlarni iqtisodiy o'sish va innovatsiyalarning asosiy manbai sifatida ta'rifladi. Porterning tadqiqotlari shuni ko'rsatdiki, yirik va raqobatbardosh kompaniyalar ma'lum hududlarda to'planishga moyil bo'lib, bu esa ularga yuqori samaradorlik, innovatsiyaviy yechimlar va sifatli mehnat resurslaridan foydalanish imkonini yaratadi.

Bundan tashqari, B.Lundval[17] va B.Yonson[18] kabi mutaxassislar "rivojlanish bloklari" konsepsiyasini ilgari surib, klasterlarni nafaqat ishlab chiqarish birlashmalari sifatida, balki bilim, ta'lim va innovatsiya aloqalariga asoslangan milliy o'sish mexanizmi sifatida ham ta'riflashgan. Ular ta'kidlashicha, soha va hududlar darajasidagi doimiy o'zaro hamkorlik mamlakatning raqobatbardoshligini ta'minlaydi.

Shuni alohida ta'kidlab o'tish kerakki, klasterlar innovatsiyalar uchun rag'batlantiruvchi omil hisoblanadi. Klasterlar tashkil etish muammolarining dolzarbligi - bu taraqqiyotning innovatsion turiga o'tish zarurati bilan bog'liqdir.

Shunday ekan, klasterlarning samarali faoliyati iqtisodiy o'sishga va hududiy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirishga olib keladi. Qishloq xo'jaligida uzoq yillar davomida mulkchilik shakllari va boshqaruv mexanizmini o'zgartirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirildi. Agroklasterning O'zbekiston Respublikasida va uning tashqarisida qishloq xo'jaligini samarali rivojlantirishning eng yaxshi usuliga aylanmoqda.

Shuning uchun ham zamonaviy iqtisodiyotimizni yanada rivojlantirish maqsadida sohaning ilg'or olim va malakali tadqiqotchilari tomonidan mavjud holatlar chuqur tahlil etilib, nazariya va amaliyot uyg'unligida boy ilmiy tajribaga asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilmoqda. Bu jarayonda olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlari iqtisodiyotimizning barqaror taraqqiyotiga muhim hissa qo'shmoqda. Masalan, I.S.Ochilov, O.R.Fayziyev, N.N.Boltayev, A.K.Ayimbetov, S.U.Xudoyqulov, T.L.Xoliqov, M.M.Qoraboyev, N.T.Qudbiyev, M.A.Bakayeva, H.N.Abdullayeva kabi olim va tadqiqotchilar yuqoridagi fikrimizning yaqqol dalili bo'lib xizmat qiladi. Ular tomonidan amalga oshirilayotgan ilmiy izlanishlar zamonaviy iqtisodiy islohotlarning nazariy asoslarini mustahkamlashga va amaliyotda samarali tatbiq etishga qaratilgani bilan ahamiyatlidir.

I.S.Ochilovning ilmiy tadqiqotlarida raqamli iqtisodiyot sharoitida agroklasterning moliyaviy va iqtisodiy holatini tahlil qilishga katta e'tibor qaratilgan. U agroklasterni tashkil etishning samarali tamoyillarini va moliyaviy baholash ko'rsatkichlarini ishlab chiqib, agroklasterning moliyaviy faoliyatiga ta'sir etuvchi omillarni ekonometrik metodlar yordamida baholagan[9].

O.R. Fayziyev, N.N. Boltayev va A.K. Ayimbetovning tadqiqotlarida esa, agroklasterni tashkil etishning uslubiy yondashuvlari tahlil qilingan. Ular, O'zbekistonda yer va suv resurslarining cheklanganligini inobatga olib, agrar sohada yuqori samaradorlikka erishish uchun innovatsion yondashuvlar va klaster tizimini joriy

etish zarurligini ta'kidlaganlar. Shuningdek, klasterlarning huquqiy maqomi, tashkil etish tartibi va davlat bilan munosabatlarning aniq emasligini misollar bilan tahlil qilib, bu muammolarni hal qilish uchun davlat tomonidan maxsus qarorlar va strategiyalar ishlab chiqish zarurligini ko'rsatganlar[2, 3, 4, 7].

S.U. Xudoyqulovning tadqiqotlari klasterlarning O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni va ahamiyatiga oid keng qamrovli tahlillarni taqdim etadi. U klasterlarning turlari va ishlab chiqariladigan mahsulotlarning xilma-xilligiga alohida e'tibor qaratgan[10]. T.L. Xoliqovning tadqiqotlari esa O'zbekistonning paxta-to'qimachilik klasterlarining faoliyatini chuqur tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotda paxta-to'qimachilik klasterlarining ishlash ko'rsatkichlarini 100 ballik baholash tizimidagi muammolar va metodologiyaning ayrim kamchiliklari ko'rsatilgan, bu esa klasterlar samaradorligini to'g'ri baholashga xalaqit berishi mumkin. Bunday kamchiliklarni bartaraf etish uchun muayyan tavsiyalar keltirilgan[8].

M.M. Qoraboyev va N.T. Qudbiyevlarning tadqiqotlarida esa klaster tizimini samarali ishlashini ta'minlash uchun qonunchilik va moliyaviy munosabatlarni rivojlantirish zarurligi ta'kidlangan[5]. Ular fermerlar va klasterlar o'rtasidagi manfaatlarining mushtarakligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratganlar.

M.A. Bakayeva va H.N. Abdullayevalarning tadqiqotlari O'zbekistonda qishloq xo'jaligida ixtisoslashgan klasterlarni rivojlantirishning ahamiyatini urg'ulashga qaratilgan[6]. Ular, klaster tizimi, innovatsion texnologiyalar va islohotlar orqali hosildorlikni oshirishga alohida e'tibor qaratib, O'zbekiston agrosanoatining modernizatsiyasi va diversifikatsiyasi uchun klaster tizimining ahamiyatini ko'rsatganlar.

Shu tariqa, klaster nazariyasi – bu faqat iqtisodiy kategoriya emas, balki ijtimoiy, ta'lim, innovatsiya va hududiy rivojlanishni qamrab oluvchi kompleks yondashuv hisoblanadi. Bugungi kunda ushbu nazariya jahonning ko'plab davlatlarida amaliyotda qo'llanilib, barqaror rivojlanish va iqtisodiy taraqqiyotning muhim vositasiga aylangan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tahlil jarayonida ma'lumotlar statistik guruhlash, qiyosiy va trendli tahlil usullari orqali aniqlangan. Maqolada iqtisodchi olimlarning klaster tizimiga bo'lgan nazariy qarashlari chuqur o'rganib, ularning iqtisodiyotdagi roli va ahamiyatiga qiyosiy tahlil asosida baho berilgan. Bu yondashuv iqtisodiy tendensiyalar va mantiqiy ishlanmalarni muvofiqlashtirishga imkon berdi, shuningdek, har bir g'oyaning haqiqiy holatga qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlashga yordam berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hozirgi global iqtisodiy sharoitda qishloq xo'jaligi tarmog'ini barqaror va samarali rivojlantirish – mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va aholi daromadlarini oshirishda hal qiluvchi omillardan biriga aylanmoqda. Bu borada klasterlashtirish tizimi – tarmoqda resurslardan oqilona foydalanish, ishlab chiqarishdan tortib, qayta ishlash va sotuvgacha bo'lgan barcha bosqichlarni o'zaro uzviy bog'lash orqali yuqori qo'shilgan qiymat yaratish imkonini beradi.

Yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, klaster – bu faqatgina ishlab chiqaruvchilarning emas, balki butun qiymat zanjirining ishtirokchilarini – fermerlar, qayta ishlovchilar, logistika va moliya tashkilotlari, ilm-fan va ta'lim muassasalarini yagona tizimda birlashtiradigan platforma sifatida namoyon bo'ladi. Bu yondashuv qishloq xo'jaligida innovatsiya, raqobatbardoshlik, eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarish va investitsiyalarni jalb etish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Klasterlashtirish orqali esa, qishloq xo'jaligini rivojlantirishdagi asosiy masalalar quyidagilardan iboratdir:

- **Tarmoqlararo kooperatsiyani mustahkamlash:** fermer va tadbirkorlarni birlashtirish, ularni qayta ishlash korxonalari, savdo tuzilmalari bilan uzviy bog'lash.

- **Texnologik yangilanish:** ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish, raqamli yechimlardan keng foydalanish.

- **Moliyaviy ta'minot masalalari:** klaster ishtirokchilarini imtiyozli kreditlar, sug'urta va davlat grantlari bilan qo'llab-quvvatlash.

- **Infratuzilmani rivojlantirish:** suv ta'minoti, transport, energiya va saqlash infratuzilmasini yaxshilash.

- **Kadrlar salohiyatini oshirish:** agrar ta'limni klaster talablariga moslashtirish va malaka oshirish tizimini takomillashtirish.

Bu masalalarni kompleks hal etish orqali nafaqat qishloq xo'jaligining ichki samaradorligi oshiriladi, balki eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarish, mahalliy brendlarni shakllantirish va hududiy iqtisodiy o'sishni ta'minlash imkoniyati yaratiladi.

Shunday ekan, mamlakatimizda ham, agroklastarlar tizimini joriy etish va rivojlantirish bo'yicha oxirgi yillarda izchil ishlar amalga oshirilmoqda. Buning yaqqol tasdig'i sifatida 2022–2023-yillar davomida klasterlar sonida kuzatilgan o'zgarishlarni keltirish mumkin (1-jadval).

1-jadval. Agrosanoat klasterlarining 2022–2023-yillardagi o'zgarishi dinamikasi, dona¹ [19, 20].

№	Agroklasterlarning yo'nalishi	Yillar		2023-yilda 2022-yilga nisbatan o'zgarishi	
		2022	2023	+/-	%
1	Paxta-to'qimachilik	134	153	+19	+14.2%
2	G'allachilik	200	126	-74	-37.0%
3	Meva-sabzavotchilik	249	136	-113	-45.4%
4	Sholichilik	41	41	0	0%
5	Dorivorchilik	8	8	0	0%
6	Chorvachilik	0	34	+34	---
7	Qorako'lchilik	0	46	+46	---
8	Parrandachilik	0	11	+11	---
9	Baliqchilik	0	38	+38	---
10	Pillachilik	0	76	+76	---
	Jami:	632	669	+37	+5.9%

Yuqoridagi jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, paxta-to'qimachilik klasterlari soni 2022-yilda 134 tani tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilda bu ko'rsatkich 153 taga yetgan. Bu yo'nalishdagi o'sish 19 ta klasterga teng bo'lib, 14,2 foiz o'sishni anglatadi. Paxtachilik mamlakat iqtisodiyotida strategik ahamiyatga ega sohalardan biri ekanligi uchun bu yo'nalishdagi rivojlanish tabiiy hol hisoblanadi.

G'allachilik klasterlarida esa aksincha, 2022-yilda 200 ta bo'lgan bo'lsa, 2023-yilda 126 tagacha qisqargan. Bu -74 ta yoki -37 foizlik keskin pasayishni anglatadi. Bu holat, ehtimol, ixtisoslashuv, rentabellik darajasi past bo'lgan hududlarda qayta tashkil etish yoki tugatish bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Meva-sabzavotchilik klasterlari 2022-yilda 249 ta bo'lgan bo'lsa, 2023-yilda 136 taga tushib qolgan. Bu ham -113 ta yoki -45,4 foizlik pasayishni tashkil etadi. Sabzavotchilik sohasida bozor sharoiti, logistika muammolari va tashqi talabning o'zgarishi kabi omillar bu o'zgarishga ta'sir ko'rsatgan bo'lishi mumkin.

Ayrim yo'nalishlarda esa barqarorlik kuzatiladi. Masalan, sholichilik (41 ta) va dorivorchilik (8 ta) klasterlari soni ikki yil davomida o'zgarmagan. Bu holat ushbu sohalardagi an'anaviylik va doimiy talab bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Ajablanarlisi, 2022-yilda yo'q bo'lgan qator klaster turlari 2023-yilda faoliyat boshlagan. Xususan:

- Chorvachilik klasterlari – 34 ta
- Qorako'lchilik klasterlari – 46 ta
- Parrandachilik klasterlari – 11 ta
- Baliqchilik klasterlari – 38 ta
- Pillachilik klasterlari – 76 ta

Bu o'sishlar sohalardagi ehtiyoj, qo'shimcha qiymat yaratish imkoniyatlari va davlat tomonidan berilgan imtiyoz va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari orqali rag'batlantirilganini ko'rsatadi.

Umumiy holda, 2022-yilda 632 ta agroklaster faoliyat yuritgan bo'lsa, 2023-yilda bu ko'rsatkich 669 taga yetgan. Ya'ni, umumiy o'sish 37 ta yoki taxminan 5,9 foizni tashkil etgan. Klasterlar tarkibiy tuzilishida yuz bergan o'zgarishlar mamlakatda qishloq xo'jaligining diversifikatsiya qilinayotgani va yangi mahsulot yo'nalishlari asosida rivojlanishga urinishlar borligini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqorida keltirilgan tahlil va o'rganishlar asosida agroklasterlarning O'zbekistondagi rivojlanish jarayonida bir qator muammolar va imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatdi. Agroklasterlarning samaradorligini oshirish va ularni iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishda muhim vositaga aylantirish uchun quyidagi xulosa va takliflar berish mumkin:

1. Huquqiy-me'yoriy asoslarni takomillashtirish: Agroklasterlarni rivojlantirishda huquqiy-me'yoriy bazaning kuchaytirilishi muhim ahamiyatga ega. Fermerlar va klasterlar o'rtasidagi shaffof moliyaviy munosabatlarni tashkil etish uchun yangi qonunlar va normativ hujjatlar ishlab chiqilishi kerak. Shuningdek, klasterlar tashkil etishning uslubiy yondashuvlarini ishlab chiqish zarur.

2. Innovatsion texnologiyalar va raqamli yechimlarni joriy etish: Agroklasterlar samaradorligini oshirishda innovatsion texnologiyalar va raqamli yechimlarning ahamiyati katta. Shu bilan birga, raqamli

¹ Manba: O'zbekiston qishloq xo'jaligi vazirligining yillik hisobotlari asosida ishlab chiqilgan hisob-kitoblar.

iqtisodiyotning imkoniyatlarini to'liq ishlatish va yangi texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish mumkin.

3. Hududiy ixtisoslashuvni hisobga olish: Agroklasterlar tashkil etishda hududiy xususiyatlarni inobatga olish kerak. Har bir hududning o'ziga xos resurslari va imkoniyatlari hisobga olinib, maxsus ixtisoslashgan agroklasterlar tashkil etilishi muhim.

4. Tashkilotlararo hamkorlikni kuchaytirish: Klaster ishtirokchilari, jumladan, fermerlar, qayta ishlash korxonalari va eksportyorlar o'rtasida o'zaro hamkorlikni kuchaytirish zarur. Shuningdek, ta'lim va ilmiy muassasalar bilan hamkorlik qilish, klasterlarning innovatsion imkoniyatlarini kengaytirish imkonini beradi.

5. Davlat tomonidan ko'maklashish: Agroklasterlarni rivojlantirish uchun davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash zarur. Maxsus dasturlar, grantlar va subsidiyalar orqali fermerlarga va klasterlarga moliyaviy yordam ko'rsatish, shuningdek, ularning faoliyatini huquqiy jihatdan qo'llab-quvvatlash kerak.

6. Tahlil va monitoring tizimini yaratish: Agroklasterlarning samaradorligini baholash va ularni doimiy ravishda monitoring qilish tizimini yaratish zarur. Bu tizim klasterlarning moliyaviy-iqtisodiy holatini baholash, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish uchun ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishga yordam beradi.

7. Tashqi bozorlar bilan aloqalarni kuchaytirish: Agroklasterlar eksport salohiyatini oshirish uchun yangi xalqaro bozorlarni izlab topish va ularga mos mahsulotlar ishlab chiqarish zarur. Bu, o'z navbatida, iqtisodiy samaradorlikni oshirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, agroklasterlar tizimining rivojlanishi butun iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, shu jumladan qishloq xo'jaligi va sanoat o'rtasidagi integratsiyani kuchaytiradi, yangi ish o'rinlari yaratadi va mamlakatning raqobatbardoshligini oshiradi. Klasterlarni muvaffaqiyatli rivojlantirish orqali, O'zbekiston o'z qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilib, xalqaro bozorlarda o'z o'rnini mustahkamlashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Alfred Marshall, Principles of Economics (8th ed.) [1890].
2. Fayziyev O.R., Boltayev N.N., Aytimbetov A.K. Agraklasterlar faoliyatini tashkil etishga uslubiy yondashuvlar // "Agrar tarmoq iqtisodiy salohiyatini oshirishda institutsional islohotlar va agroklasterlarni rivojlantirishning o'рни: muammo va yechimlar" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami. TDAU. 2021. B. 289-293
3. Fayziyev O.R., Boltayev N.N., Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini klasterli yondashuv asosida rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ularni respublikamizda qo'llash imkoniyatlari // "Agrar tarmoq iqtisodiy salohiyatini oshirishda institutsional islohotlar va agroklasterlarni rivojlantirishning o'рни: muammo va yechimlar" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami. TDAU. 2021. B. 308-315
4. Fayziyev O.R., Boltayev N.N., Agromahsulotlar ishlab chiqarish tarmoqlarini rivojlantirishda klaster siyosati, ularni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash masalalari // "Agrar tarmoq iqtisodiy salohiyatini oshirishda institutsional islohotlar va agroklasterlarni rivojlantirishning o'рни: muammo va yechimlar" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami. TDAU. 2021. B. 323-329
5. Qorabayev M.M., Qudbiyev N.T. O'zbekistonda klaster tizimi: muammolar va yechimlar. "Актуальные научные исследования в современном мире" ISCIENCE.ИН.УА Выпуск 11(79) ч. 3. Переяслав. 2021. – 184-188.
6. Bakayeva M.A., Abdullayeva H.N. Qishloq xo'jaligida ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish holati va rivojlantirish istiqbollari. Qishloq xo'jaligida ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish: tajribalar, natijalar va innovatsion yondashuvlar. Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. Buxoro: "Sadridin Salim Buxoriy" Durdona nashriyoti, 2021. –104-105 b.
7. Yunusov I., Sangirova U., Ahmedov U., Fayziev O., Kholiyrov U. Clustering of agriculture in the Republic of Uzbekistan. April 2023, E3S Web of Conferences 381, 02002 (2023) AQUACULTURE 2022.
8. Xoliqov T.L. O'zbekiston paxtachilik tarmog'i subyektlari faoliyatini klasterlashning raqobatbardoshligi va natijalari masalalari. Aktuar moliya va buxgalteriya hisobi ilmiy jurnali 2024, 4(04), 434-438
9. Ochilov I.S., Globallashuv va iqlim o'zgarishi sharoitida agroklasterlar moliyaviy samaradorligi tahlilini takomillashtirish masalalari. "Globallashuv va iqlim o'zgarishi sharoitida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash: muammo va yechimlar" respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami. 2024. B. 89-94 <https://doi.org/10.5281/zenodo.11402593>
10. Xudoyqulov S.U. O'zbekistonda klasterlarining turlari va ularni ro'yxatdan o'tkazish tartibi. Aktuar moliya va buxgalteriya hisobi ilmiy jurnali 2024, 4(09), 165-169.
11. https://www.britannica.com/biography/Johann-Heinrich-von-Thunen?utm_source
12. https://en.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_Launhardt?utm_source
13. https://www.britannica.com/topic/Theory-of-the-Location-of-Industries?utm_source
14. Скоц, Александр. Международный опыт формирования кластеров. (Электронный ресурс)// Режим доступа. www.intelros.ru.
15. https://m-economy.ru/art_e.php?nArtId=1672
16. <https://www.library.hbs.edu/working-knowledge/porters-perspective-competing-in-the-global-economy>
17. <https://portal.research.lu.se/en/persons/bengt-%C3%A5ke-lundvall>
18. https://scholar.google.com/citations?hl=da&user=7IKb5nQAAAAJ&utm_source
19. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi. <https://www.agro.uz/agroklasterlar-va-kooperatsiyalar/>
20. O'zbekiston xo'jaligi vazirligining yillik hisoboti Agriculture annual report 2023. <https://www.agro.uz/wp-content/uploads/2024/03/agriculture-annual-report-2023.pdf>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
